

tanítványainak, hanem a szegedi és budapesti egyetemi intézeteknek munkásságában is, az olvasás és írás, a számolás és gondolkodás, valamint a nyelv és a gyakorlati munka területein. Ezért igen közelről érint épen bennünket Weimer munkássága, amely a kísérleti, valamint az érzelmi tényezőket kutató mélység-lélektani eredményeket rendszerezte és a magyar kutatási törekvéseket vizsgálatainak megalapozására alkalmazta. *Psychologie der Fehler* (Leipzig, 1925), *Fehlerbehandlung und Fehlerbewertung* (Wien, 1926), *Fehlerverhütung und Fehlervermeidung* —Düsseldorf, 1939)¹ c. könyveiben az emberi természet tévedési hajlamairól egységes képet adott, és közelebb vitt a szellemi munka természetének megértéséhez. Megkülönböztette a tévedést a hibától, utóbbi a helyes szándék tökéletlen megvalósításának, előbbi helytelen szándéknak a következménye. A hibázásra vezető motívumok szerinte a folyamatosság, a perszeveráció, a hasonlóság, az összekeverés és az érzelmi-akarati eredet. Ezek ismeretében gondos utasításokat dolgozott ki a hibázások elkerülésére és megelőzésére. A szellemi tevékenységek gazdaságossági elvét ezek a kutatások világosan feltárták és az érzéki észrevezés, az emlékezés és gondolkodás és a mozgásbeli működések törvényeit egységes rendszerben állították eléink. A kísérleti lélektan gyakorlati neveléstani fontosságát, a kutatók nemzetfölötti együttműködésének eredményességét Weimer munkássága eleven tettekkel bizonyította.

Harkai Schiller Pál.

ELHUNYT PEDAGOGUSOK.

Emlékezés dr. Czeke Mariannera. (1873—1941.)

Az elmúlt hetekben a magyar diplomásnők nagy szomorúsággal álltak körül egy koporsót, amelyet a budapesti egyetemi könyvtár és a magyar Nemzeti Múzeum háromszínű szalaggal átkötött koszorúi díszítettek. A koporsóban sok komoly munka és nem kevesebb tragikus szenvedés után Czeke Marianne, c. nemzeti muzeumi igazgató, volt egyetemi könyvtári igazgatóőr kezdte meg örök pihenését.

Ez a maradandó emlékü, forró hazafiságú magyar asszony 1873-ban katonatiszti családból Sopronban született. Édesatyja, mint fiatal huszártiszt Mexikóban járt, a tragikusvégű Miksa császárral és több magas kitüntetéssel küzdötte végig a boszniai hadjáratot. A katona édesapát a családja híven elkísérte vándorlásán; előbb Stájer- és Morvaországba, majd Budapestre kerültek. Az apa, a boszniai okkupációkor szerzett súlyos betegségébe belehalt és a család ekkor Sopronba költözött. Itt Czeke Marianne elvégezte a felsőbbleányiskola öt osztályát és egyéves kereskedelmi tanfolyamot. A fiatal leány nagyon szeretett volna valamilyen szakmában komoly kiképzést nyerni, de édesanyja, a kor felfogása szerint, ellenzett minden tanulást, (pl. a tanítóképzőt), ami a »Blaustrumpf« szerinte értelmetlen fogalmát a legcse-

¹ Ismertetését lásd: Magyar Paedagogia. 1941. évf. 110—111. l.

kélyebb mértékben is megközelítette. Czeke Mariannet nagyon bántotta a szigorú tilalom, de ez nem gátolta abban, hogy pár évig a fiatalleányok szókoztató, vidám életét élje. Nyelvekkel, zenével, művészettörténettel, különben is szabad volt foglalkoznia, ami ezeknek az éveknek az szellemi sivárságát nagyon enyhítette. 23 éves korában, ugyancsak nyelvtanulás címén került ki Angliába, egy londoni továbbképzőintézet igazgatójának családjához. Itt tanfolyamok hallgatása, társadalmi ismerkedések, továbbá angliai és skóciai utazásai révén, hamarosan betekintést nyert az angol nemzeti szellembe. Ugyanitt kapott első ösztönzést a szervezett együttműködés értékének megismerésére. Ez alatt a két év alatt a brit szigeteket behálózó nagy, de nem államtámogatta jótékonyasági, nómozgalmi és politikai gyűlések eltörülhetetlen emlékeket hagytak benne. Az egyéni jogok kifejlődése során, ekkor értette meg igazán a szociális kötelesség abszolút imperatívuszát és akkor érezte meg egy világbirodalom lenyűgöző szellemi hatalmát.

A következő évet (1898) Párisban töltötte, ahol a Sorbonne-on és a Collège de France-on előadásokat hallgatott, s eközben a nemzetközi női egyetemi ifjúsággal is megismerkedett. Sokat emlegette később a *Käthe Schirmacher*-ral, az akkori német nőmozgalom egyik hírességével való megismerkedést, ami öngizolálásul szolgált számára abban a tekintetben, hogy a családjában különcködésnek nyilvánított életakarásai, az új női típus ritmusának felel meg. A másik, Párisban kikristályosodott meggyőződése az volt, hogy amint akkor Schirmacher a párisi egyetemen, ugyanúgy neki is komoly egyetemi tanulmányokba kell kezdenie.

Haza térve sikerült édesanyja ellenkezését leküzdenie s 1900-ban, mint első nő, jelesen tette le az érettségét a soproni **bencés** főgimnáziumban.

Ezalatt a budapesti egyetem megnyílt a nők előtt és ő 1901 őszén a latin-görög szakra iratkozott be. Célja az volt, hogy a klasszikus nyelvek birtokában Rómában és Athénben régészeti kutatásokat végezzen, hiszen az utazás és világmegismerés mindig leghőbb vágyai közé tartozott. De erről hamarosan le kellett mondania, mert egy soproni bank bukása a Czeke család vagyonát is magával vitte. Marianne-nak kenyérkereseti lehetőségekkel kellett számolnia s ezért a latin nyelv mellé most a francia-német tanári szakcsoportot választotta. Amilyen gyorsan és amilyen kitűnő eredménnyel csak lehetett, előbb doktori, majd középiskolai tanári oklevelet szerzett. A tanári pályához nem sok kérvet érzett, amiben elméleti beállítottságán kívül, nagy része volt egyre fokozódó nagyothallásának is.

Tanulásvágyának legjobban a könyvtári munka felelt meg, amelyet Apponyi Albert gróf kultuszminiszter jóvoltából 1906-ban a budapesti egyetemi könyvtárban kezdett meg. Itt huszonnégy esztendő telt a legtöbb tudományos képzettséget igénylő munkakörben: ő végezte az újonnan beérkező könyveknek tudományszakok szerinti beosztását. 1928-ban, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium *Országos tanügyi és pedagógiai könyvtárába* került, majd onnan hat esztendő után a *Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába*, ahol nyugdíjazásáig, mint c. muzeumi könyvtárigazgató szolgált.

Tudományos munkássága Shakespeare jegyében indult és soká e vonalon is folytatódott. Talán nyelvismeretei vitték arra, hogy doktori értekezéscél *Lessing* és *Shakespeare* viszonyát választotta, de azután az egyetemi könyvtárban is őt bízták meg a *Shakespeare-könyvtár* megszervezésével és megfelelő szakkatalógus készítésével. Az 1916-ban alakult *Shakespeare-Tárba* magyar vonatkozású szócikkeket írt (Lemouton Emilia, Shakespeare összes drámáinak első magyar fordítója, Kazinczy Macbeth fordítása, stb.)

Ugyanekkor vette tervbe a Magyar Tudományos Akadémia, hogy Shakespeare halálának 300. évfordulóját 1916-ban megünnepli. Ez alkalomból ki akarta adni a legjobb magyar Shakespeare fordítások kritikai aparátussal ellátott új kiadását. Czeke Marianne az Akadémiától *II. Richárd* feldolgozására kapott megbízást, aminek ő eleget is tett, de tanulmánya már nem jelenhetett meg. Lehet, hogy tényleg a hivatalos indokul felhozott papírhány volt az oka annak, hogy ez az értékes tanulmány — sok egyéb politikai cikkel már nem jelenhetett meg, hanem azért közre játszhatott az a körülmény is, hogy az Angliát kitűnően ismerő szerző a nagy birodalom politikai módszereiről olyan igazságokat mondott ki, amelyek az itteni *háborúvégi angolbarát közvéleménynek* nem kedveztek. Angol alkotmánytörténeti tanulmányainak eredményét ugyanis már a *II. Richárd* bevezető tanulmányaiban is lefektette, de további cikkeiben is nyomozta az angol birodalom sokrétű diplomáciai mesterfogásait. Ilyen irányú cikkei közül csak az 1918-ban megírt: *Wilson mint historikus* című tanulmánya jelent meg, de ez is csak két évvel később és akkor is *szemelvényesen*.

A világháború végén Cassandra-módra óvta a magyar ifjúság forradalmi részét attól, hogy az angol demokrácia »fair play« eljárásában bízzék. Az összeomlás után pedig a nemzete érdekében idegen nyelvű cikkeket írt, és lefordította az itt időző ententemisszióhoz intézett hivatalos memorandumokat és élénk részt vett a sok titkos, nemzeti irányú szervezkedésben. (Mansz, Move, Területvédő Liga, stb.)

E sokoldalú nemzetiirányú működésnek 1922-ben egy tragikus eset hosszú időre véget vetett: a mind rosszabbul halló Czeke Mariannét a Gellért szálló előtt elütötte a villamos és térdből levágta jobb lábát. Mire nagysokára felgyógyult, a sükettséghez járuló csonkaság mindjobban elzárta előle a társadalmi érintkezés és a tanulmányi utazás lehetőségeit. Viszont újra kezébe adta a tollat.

Az ezután következő irodalmi munkásságának célja még tisztábban fejezi ki egész életének, egész egyéniségének vezető eszméjét: *szolgálni a magyar nemzetet, a magyar kultúrát és azon belül a magyar női ügyet is*. Ennek a kettős célkitűzésnek legszebb gyümölcse a magyar pedagógia történetében nagyérdemű *gróf Brunsvik Teréz Naplóinak és Jegyzeteinek két-kötetes kiadása a Magyar Történelmi Társulat* keretében. Czeke Marianne tíz éves munkájának eredményeként az első kötet 1938-ban jelent meg, a második kötet pedig most van előkészület alatt. Ez a munka teljesen kitöltötte a sokat betegeskedő Czeke Marianne utolsó éveit. A nagy Teréz unokahúgával, a *gróf Teleki Blankával való foglalkozásig* — amelyre pedig

szintén komolyan készült — *nem juthatott el*. A Brunsvik iratok tanulmányozása számitalan egyéni meglátásra, érdekes átélésre adott neki alkalmat. Két éven át levelezett *Romain Rolland*-dal, de levelezett neki francia és angol politikussal, tudóssal is, akiket Brunsvik Terézzen át mind a magyar ügy pártfogóiul akart megnyerni. Ugyanebből a célból a Népszövetség kiadásában is több kitűnő Brunsvik-cikket adott közre. *Une grande amie de Beethoven; Séjour de Beethoven en Hongrie; Sympathies de Thérèse Brunsvik pour la Hongrie*. Amikor Brunsvik Teréznek, a kisdédóvás európai viszonylatban is uttörő elgondolójának és megvalósítójának életével foglalkozott, Czeke Marianne mindig a magyar női, s ezen át legfőképpen a magyar nemzeti kultúra eszméjét akarta szolgálni, olyan időkben, amikor a magyarságnak amúgy sem volt és nem lehetett más fegyvere, mint a toll és a szellemi meggyőzés.

Magyaryné Techert Margit.

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG

Társaságunk 1941. október 18-án tartott rendes felolvasó ülésén *Prohászka Lajos* elnök elnökölt. Az ülés tárgysora ez volt. 1. *Madzsar Imre* tiszt. tag: *Az akadozva olvasó gyermek.* (Székfoglaló). — *Masszi Ferenc* r. t.: *Tájékoztató elvek a nevelésügyben* (Székfoglaló).

1941. november 15-én tartott rendes felolvasó ülésünkön *Prohászka Lajos* elnökölt. Az ülés tárgysora volt: 1. *Boda István* r. t.: *A magyar személyiségre szabott nevelés és Széchenyi nevelői zsenije.* — 2. *Jankovits Miklós* r. t.: *Jelszavak a nevelésben* (Székfoglaló).

1941. december 20-án *Prohászka Lajos* elnöklésével tartott rendes felolvasó ülésünk tárgyai a következők voltak: 1. *Bassola Zoltán* r. t.: *A nevelő lelki függetlensége* (Székfoglaló). — 2. *Kováts Gyula* k. t.: *Cicero új szerepe a magyarországi latin tanításban.*

3. HIVATALOS NYUGTÁZÁS

beküldött tagsági és előfizetési díjakról. 1941. január 1-től március 31-ig.

(Folytatás).

1941-re: Neuhauser Frigyes Veszprém, 5 P, Neuhold Özséb, Zirc 5 P, Németh József, Szombathely, 5 P, Nyíri E. Béláné, Törökbálint, 5 P, Olasz Adél, Martonvásár, 5 P, dr. Orel Géza, Bpest, 5 P, Szt. Domonkosrendi tanítónok Int., Dombóvár, 5 P, Szt. Orsolya-rendi tanítónóképző, Sopron, 5 P, Pasztorális Szem. Egyet., Debrecen, 4,50 P, dr. vitéz Pálfi János, Bpest, 5 P, Páncél Imre, Gyula, 5 P, Permayer János, Szombathely, 5 P, Pintér Vilma, Bpest, 5 P, Pius gimn., Pécs, 5 P, Premontrei-rend gimn. Kassa 5 B, Prém Margit, Budapest, 5 P, dr. Pruzsinszky János, Budapest, 5 P, Radák Olga, Budapest, 5 P, Ranolder-intézet rk. Tanítónóképző, Budapest, 5 P, Ref. gimnázium, Kecskemét, 2,50 P, Ref. Baksay S. gimnázium, Kunszentmiklós, 5 P, Ref. gimnázium, Mezőtúr, 5 P, Ref. Arany J. gimnázium,